

Doktora Eğitiminde Araştırma Üretkenliği

Bir Program Geliştirme alışması

Özge MAVİŞ SEVİM

Esmā EMMİOğLU SARIKAYA

Dr. Öğr. Üyesi Özge MAVİŞ SEVİM - Dr. Öğr. Üyesi Esmâ EMMİOĞLU SARIKAYA

Doktora Eğitiminde Araştırma Üretkenliği BİR PROGRAM GELİŞTİRME ÇALIŞMASI

ISBN 978-605-241-840-6

DOI 10.14527/9786052418406

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Kasım 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara
(0312 341 36 67)

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 25931

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Bu araştırma Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyonu tarafından desteklenen “Doktora Öğrencileri İçin Hazırlanan Araştırma Üretkenliğini Destekleme Programının Geliştirilmesi ve Değerlendirilmesi” adlı doktora tezinden üretilmiştir (Proje no: 2017/94).

Dr. Öğr. Üyesi Özge MAVİŞ SEVİM

1990 yılında Kayseri’de doğdu. Lisans eğitimini 2012 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İngilizce Öğretmenliği bölümünde tamamladı. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim alanında yüksek lisans derecesini 2014’te, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Eğitimi alanında yüksek lisansını 2017 yılında tamamladı. Doktora derecesini ise Eğitim Programları ve Öğretim alanında 2018 yılında aldı. Çalışma alanları lisansüstü eğitim, araştırma üretkenliği, program geliştirme, program değerlendirme, din ve ahlak eğitimi olan Maviş Sevim’in, bu konular üzerinde ulusal ve uluslararası makale ve bildirileri bulunmaktadır. 2012 yılında Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim anabilim dalında araştırma görevlisi olarak çalışmaya başlayan Maviş Sevim, 2019 yılından itibaren aynı anabilim dalında öğretim üyesi olarak çalışmaya devam etmektedir.

Dr. Öğr. Üyesi Esmâ EMMİOĞLU SARIKAYA

1981 yılında Niğde’de doğdu. Lisans eğitimini 2004 yılında Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği bölümünde tamamladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Programları ve Öğretim alanındaki bütünlük doktora derecesini 2011 yılında aldı. 2012-2014 yılları arasında Kanada Simon Fraser University’de doktora eğitimi, akademik kimlik gelişimi ve yükseköğretimde öğrenme-öğretme alanlarında gerçekleştirilen araştırmalara katıldı. İstatistik eğitimi, araştırma yöntemleri eğitimi, akademik kimlik gelişimi, doktora eğitimi ve program değerlendirme alanlarında ulusal ve uluslararası makale ve bildirileri bulunmaktadır. 2014 yılından bu yana Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim anabilim dalında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

ÖN SÖZ

Doktora eğitimi, araştırmacıların bilim insanı kimliği kazanmalarında ve bu kimlikle alanlarına katkı sağlamalarında başlangıç noktası niteliği taşıyan önemli basamaklardan biridir. Doktora eğitimi sürecinde araştırmacının, kendi alanına katkı sağlamasına öncülük edecek yayınlar yapmasını sağlayacak üretkenliğe sahip olabilmek adına gerekli eğitimleri almaları önem arz etmektedir. Nitekim doktora programı boyunca edinilen bilgiler, doktor unvanını alan bireyin daha sonraki üretkenliğinde de büyük oranda etkili olmaktadır. Özellikle akademik kariyer yapmakta olan bilim insanları için araştırma üretkenliğine sahip olmak, olmaz şartlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle bu kitapta doktora öğrencileri için araştırma üretkenliğini destekleyici bir programın geliştirilmesi, değerlendirilmesi ve yeniden yapılandırılması aşamalarına ve yapılandırılan programa yer verilmiştir. Kitap, doktora öğrencilerinin araştırma üretkenliklerinin desteklenmesi amacıyla geliştirilen programı içermektedir. Ancak bu program yalnızca doktora öğrencileri için değil yüksek lisans öğrencileri ve akademisyenlerin araştırma üretkenliklerinin desteklenmesi amacıyla da uygulanabilir bir yapıya sahiptir. Bu nedenle üniversite ve enstitü bünyesinde araştırma üretkenliğinin desteklenmesini sağlayacak tüm çalışmalarda el kitabı olabilecek niteliktedir. Ayrıca çalışma farklı program geliştirme ve değerlendirme modellerinden esinlenilerek yapılandırılmış bir program geliştirme-değerlendirme modelini içermektedir. Modelin aynı zamanda uygulamasının yapılmış olması, program geliştirme ve değerlendirme çalışmaları yürüten araştırmacılar, program geliştirme uzmanları için örnek bir model olma niteliği kazanmasını sağlamaktadır. Bu model hakkında bilgi sahibi olmak ve farklı uygulamalarda kullanmak adına kitap okuyucu tarafından temin edilebilir.

Araştırma üretkenliği kavramının son yıllarda özellikle yurtdışı literatüründe geniş yer bulmaya başladığı ve akademisyen ve akademisyen adaylarının araştırma üretkenliklerinin artırılması adına yapılan çalışmalara hız kazandırıldığı görülmektedir. Ülkemizde henüz araştırma üretkenliği kavramına ilişkin yapılan çalışma sayısının sınırlı olması ve bu konuyu kapsayan bir eserin bulunmaması nedeniyle bu eser, konuya ilgi duyacak araştırmacılar için araştırma üretkenliği konusu, kapsamı, ölçütleri, üretkenliği etkileyen etmenler vb. hakkında bilgi alabilecekleri bir kaynak teşkil etmektedir. Ayrıca benzer şekilde doktora eğitimi konusunda da çalışmaların giderek artış gösterdiği görülmektedir. Yine bu eserle özellikle Türkiyede doktora eğitimi ve gelişimi hakkında özet bilgiler elde etmek mümkün olacaktır.

Çalışmanın gerçekteştirilmesinde pek çok kişinin katkısı bulunmaktadır. Süreç boyunca destek ve katkılardan dolayı Doç. Dr. Gülay Bedir'e, Doç. Dr. Fevzi

Dursun'a, Doç. Dr. Salih Bardakcı'ya, Dr. Öğr. Üyesi Özlem Tokgöz Güneş, Dr. Öğr. Üyesi Cansel Akbulut'a ve Dr. Öğr. Üyesi Şefik Kartal'a teşekkür ederim. Geliştirmiş olduğumuz programın uygulama sürecinde yardımlarını esirgemeyen hocalarımız Prof. Dr. Cemil Alkan'a, Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Özdem Yılmaz'a, Dr. Öğr. Üyesi Demet Şahin Kalyon'a, Dr. Öğr. Üyesi Emel Tüzel İşeri'ye ve Doç.Dr. Kubilay Yıldırım'a çok teşekkür ederim. Ayrıca çalışma ve doktora süreci boyunca maddi desteklerinden dolayı Gaziosmanpaşa Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Birimine ve Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na (TÜBİTAK) teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her alanda olduğu gibi eğitim alanında da beni destekleyen, beni koşulsuz seven, her zaman yanımda olan annem Özgül Maviş ve babam Ramazan Mavişe, 'Sen yaparsın!' sözüyle ve hakkımdaki olumlu düşünceleriyle sürece başlamamı ve devamını getirmemi sağlayan, 've gerçekten de insan, ancak çalıştığını elde eder.' gerçeğini her daim bana hatırlatan kardeşim Kadirhan Mavişe sonsuz teşekkür ederim.

En sabırsız, isteksiz, şevksiz hallerime tahammül edebilen, beni benden daha çok düşünen, sevgi ve ilgisini her an hissettiğim, ömrüm boyunca yanımda olmasını her daim dilediğim eşim Mehmet Sevim'e yürekten teşekkür ederim. İyi ki varsınız...

Özge MAVİŞ SEVİM

İÇİNDEKİLER

Ön Söz..... v

1. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DOKTORA EĞİTİMİ

Doktora Eğitimi.....	1
Doktora Eğitim Programlarının Açılması ve Yürütülmesi	2
Doktora Eğitimine Başvuru Koşulları ve Doktora Eğitimi Süreci.....	2
Doktora Eğitimine İlişkin İstatistiksel Bilgiler	4

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMA ÜRETKENLİĞİ

Araştırma Üretkenliği Nedir?	7
Araştırma Üretkenliği ile İlişkili Değişkenler.....	9
Araştırma Üretkenliğini Artırmaya Yönelik Çalışmalar	16

3. BÖLÜM

DOKTORA ÖĞRENCİLERİ İÇİN ARAŞTIRMA ÜRETKENLİĞİ PROGRAMI GELİŞTİRME SÜRECİ

Neden Araştırma Üretkenliği Programına İhtiyaç Duyuldu?	19
Program Geliştirme-Değerlendirme Modeli.....	23
Araştırma Üretkenliğini Destekleme Programının Öğeleri	32

4. BÖLÜM

DOKTORA ÖĞRENCİLERİ İÇİN ARAŞTIRMA ÜRETKENLİĞİNİ DESTEKLEME PROGRAMI

Program Çizelgesi	35
Program Öğeleri	36
Programın Değerlendirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması	48

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Doktora Öğrencilerinin Araştırma Üretkenliğini Destekleme Programına Yönelik Öneriler.....	71
Araştırmalara Yönelik Öneriler	72
Ekler	75
Kaynakça.....	133

1. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE DOKTORA EĞİTİMİ

“İyi bir başlangıç, yarı yarıya başarı demektir.”

Andre Gide

Doktora Eğitimi

Doktora eğitimi, eğitim basamakları arasında büyük bir yere ve öneme sahip olan bir eğitim kademesidir. Nerad, Trzyna ve Heggelund (2008) doktora eğitiminin, üniversitelerin araştırma kapasitesinin merkezinde yer aldığını ve küresel ekonomide araştırma üretkenliği ve yenilikçiliğin önemli bir kaynağı olduğunu belirtmişlerdir. Bu eğitimin, bilginin üretimi için kritik bir rol üstlendiği düşünülmekte ve doktora yapan bireyler yenilik, araştırma ve gelişim için temel kaynaklar olarak görülmektedir. Doktora eğitimini tamamlamış olan bireylerin çalışanlar olarak karmaşık, bilgi-yoğunluklu durumlarda iyi performans sergileyecekleri öngörülmektedir. Bunun sonucu olarak dünya devletleri doktora eğitim kapasitelerini artırmakta ve var olan doktora eğitimlerini eleştirel bir bakış açısıyla yeniden değerlendirmektedirler. Akademik çalışmalarda da doktora eğitimi üzerine yoğunlaşmakta ve nasıl geliştirilebileceğine ilişkin çalışmalar hız kazanmaktadır. Doktora eğitimi araştırmalarının yayınlandığı dergiler, bu konuya ne denli önem verildiğini göstermektedir (örn: *International Journal of Doctoral Studies*, *The Journal of Doctoral Research in Education*, *The Journal of Online Doctoral Education vb.*).

Lisansüstü eğitimin bir parçası olan doktora eğitimi, Türkiye'de üniversitelerin fen bilimleri, sosyal bilimler, eğitim bilimleri ve sağlık bilimleri gibi farklı enstitülerinde yürütülmektedir. Eğitim sonunda orijinal bir çalışmanın ortaya konmasını ve farklı alanlara bilimsel yenilikler getirmeyi hedefleyen doktora eğitimi, özellikle son zamanlarda dünya genelinde olduğu gibi Türkiye'de de üzerinde durulan bir konu haline gelmiştir. Lisansüstü eğitimin kalitesinin artırılması amacıyla Aralık 2014'te YÖK tarafından yüksek lisans ve doktora eğitimi açma kriterlerinin güncellenmesi, doktora eğitimi üzerine yapılan çalışmalardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada, yükseköğretim kurumları ve akademik camia başta olmak üzere tüm paydaşların görüş ve önerilerinin alınması yoluyla yüksek

lisans ve doktora eğitimi açabilmek için gerekli kriterler belirlenmiştir. Bu kriterler 'Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Programı Açılması ve Yürütülmesine İlişkin İlkeler' başlığı altında sıralanmıştır.

Doktora Eğitim Programlarının Açılması ve Yürütülmesi

Yükseköğretim Kurulu (2016c) tarafından gerçekleştirilen son düzenlemelere göre, doktora programlarının açılması ve yürütülmesine ilişkin asgari yeterlilikler sıralanırken ilk olarak, ders verecek olan öğretim üyelerinin açılacak olan ilgili lisansüstü eğitim alanında uzmanlaşmış olması gerekliliği üzerinde durulmuştur. Doktora programının açılabilmesi için en az iki profesör olmak üzere altı öğretim üyesi, bir profesör varsa öğretim üyelerinden ikisinin doçent olması şartı getirilmiştir. Bu öğretim üyelerinden bir tanesinin yabancı uyruklu olabileceği belirtilerek üniversitelerde uluslararasılaşmaya teşvikin sağlanması amaçlanmıştır. Söz konusu öğretim üyelerinin ayrıca doktora eğitiminde ders verebilmeleri için en az dört yarıyıl bir lisans veya iki yıl boyunca yüksek lisans programında ders vermiş olması gerektiği belirtilmiştir. Bu durum doktora eğitimi veren öğretim üyelerinin akademik olgunluk kazanması için önemli görülmüştür. Yine öğretim üyelerinin doktora programında tez yürütebilmeleri için en az bir yüksek lisans tezi yürütmüş olması şartı da aynı gerekçeyle gerekli görülmüştür. Öğretim üyelerinin danışmanlık yapabileceği öğrenci sayısı (istisnai koşullarda %50 artırılmak şartıyla) 12 olarak belirlenmiştir. Bu durum da öğretim üyesinin danışmanlığını yürüttüğü öğrencilere verimli olabilmesi için gerekli olan şartlardan biridir. Ayrıca lisansüstü eğitimin verileceği üniversitelerin, kütüphane ve laboratuvar gibi yönlerden gerekli yeterliliklere sahip olması şart koşulmuştur. Yeterlilik ve tez savunma toplantılarının dinleyici katılımına açık olması, jürilerinin ise kurum dışından en az iki kişi olmak üzere danışman dâhil beş öğretim üyesinden oluşması gerekli şartlar arasında yer almıştır. Yapılan tezlerde orijinalliği sağlamak ve intihali önlemek amacıyla tezler savunmaya alınmadan önce, öğrenciden, tezi ile ilgili intihal raporu istenmektedir. İntihal raporunda belirli bir seviyenin üstünde alıntılama tespit edildiğinde öğrencinin tezi enstitü tarafından reddedilmektedir. Ayrıca asgari öğretim üyesi sayısı düşen veya gerekli koşulları sağlayamayan doktora programlarına öğrenci alımı durdurulmaktadır (YÖK, 2016c). Yapılan bütün bu düzenlemelerin doktora eğitim kalitesinin yükseltmek adına atılan adımlar olduğunu söylemek mümkündür.

Doktora Eğitime Başvuru Koşulları ve Doktora Eğitimi Süreci

Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'ne göre (2016) Türkiye'de doktora eğitimi alabilmek için, Akademik Personel ve Lisansüstü Eğitim Giriş Sınavından

(ALES) 55 puandan (lisans diplomasıyla başvuranlar için 70 puan) az olmamak koşuluyla ilgili senatoca belirlenen standart puanı almış olma şartı bulunmaktadır. ALES, matematik ve mantık sorularını içeren sayısal bölüm ve temel dil bilgisi, sözel mantık ve anlam bilgisi sorularını içeren sözel bölümlerden oluşmaktadır. Lisansüstü eğitime giriş haricinde Yükseköğretim kurumlarında görev almak için de bu sınava girilmesi gerekmektedir. Doktora eğitimine başlamak isteyen bireylerin ayrıca Yabancı Dil Sınavı (YDS) veya muadili bir sınavdan asgari 55 puan değerinde puan alması gerekmektedir. YÖK bu asgari koşulları belirlemekle beraber, üniversitelerin doktora başvurusu için kendi koşullarını belirlemeleri konusunda da esneklik sağlamaktadır. Üniversiteler ALES ve YDS sınavları haricinde lisans veya yüksek lisans not ortalaması, mülakat, referans mektupları, neden doktora yapmak istediklerini belirten kompozisyon, uluslararası standart sınavlar isteme konusunda yetkilidir. Her yarıyıl başında öğrenci alım ilanı enstitüler tarafından verilebilmektedir. Programla ilgili derse devam, sınavlar, notlar, başarılı sayılma ölçütleri, ders tekrarı gibi esaslar senato tarafından kabul edilen yönetmeliklerle belirlenmektedir. Ancak genel ölçüt olarak yüksek lisans mezunları için toplamda 21 kredi olmak üzere en az 7 ders, lisans mezunları için toplamda 42 kredi olmak üzere en az 14 ders alma zorunluluğu bulunmaktadır.

Ders aşamasının ardından öğrenciler doktora yeterlik sınavına girmekte, bu sınavda başarılı olanlar tez önerilerini vermeye hak kazanmaktadırlar. Öğrencinin tez önerisi yeterlik sınavı sonrasında belirlenen, ilgili enstitü anabilim dalı içinden ve dışından birer üyenin ve tez danışmanının yer aldığı Tez İzleme Komitesi tarafından değerlendirilir. Tez önerisi kabul edilen öğrenci için Ocak-Haziran ve Temmuz-Aralık ayları arasında birer kez olmak üzere yılda iki kez Komite toplanır ve öğrencinin o ana kadar yaptıkları ve yapmayı planladıkları hakkında yazmış olduğu raporu değerlendirilir. Her aşamada öğrencinin tez çalışmasının ‘başarılı’ veya ‘başarısız’ olduğuna karar verilir. Üst üste iki kez veya aralıklı olarak üç kez başarısız olan öğrencinin yükseköğretim kurumuyla ilişkisi kesilir. Doktora programını tamamlama süresi yüksek lisans mezunları için 8 yarıyıl, lisans mezunları için 10 yarıyıldır. Bu süreler dahilinde ders kredisini tamamlamış, yeterlik sınavını geçmiş ve tez önerisini vermiş olan ancak 10 yarıyıl süresini doldurduğu için doktora eğitimini tamamlayamayan öğrencilere tez savunmaları için en fazla dört yarıyıl süre tanınmaktadır. Doktora tez jürisi, üçü öğrencinin Tez İzleme Komitesinden ve en az ikisi başka bir yükseköğretim kurumundan olmak üzere beş kişiden oluşur. Tez sınavı, sözlü sunum ve soru-cevap bölümlerinden oluşmaktadır. Tez sınavı tamamlandıktan sonra jüri tez hakkında salt çoğunlukla ‘kabul’, ‘red’ veya ‘düzeltme’ kararı verir. Tezin kabul edilmesinin ardından öğrenci doktora diplomasını almaya hak kazanır (Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği, 2016).

Doktora Eğitimine İlişkin İstatistiksel Bilgiler

Doktora eğitiminin eğitim basamakları içinde önemli bir yere sahip olması, yapılan birçok araştırmaya konu olmasını sağlamaktadır. Türkiye’de doktora öğrencileri hakkında istatistiksel bilgilerin elde edildiği en kapsamlı çalışmalardan biri, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 2010 yılında gerçekleştirilen ve 1 Aralık 2009 referans tarihinde Türkiye’de yaşamını sürdüren 70 yaş altı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı doktora derecesine sahip bireyleri inceleyen araştırmadır. Bu araştırmadan elde edilen verilere göre ülkede doktora derecesine sahip kişilerin %65.1’i erkek ve %34.9’u kadındır. Bir diğer deyişle, doktora öğrencilerinin üçte birini kadınlar oluşturmaktadır. Kadın-erkek sayısı arasındaki farkların ise düşük yaş grupları arasında giderek azaldığı yapılan tespitler arasındadır. Bu durum ülkede, kadınların doktora bitirme oranlarının giderek arttığını göstermektedir. Günümüzde akademik kadrolarda çalışan kadın personel sayısının %40.8 civarında olması da kadınların lisansüstü eğitimde aktif olduklarını gösterir niteliktedir (Özaydınlık, 2014). Ayrıca kadınların doktora eğitimini erkeklere göre daha çabuk bitirdiği TÜİK (2010) tarafından yapılan tespitler arasında yer almaktadır. Erkeklerin doktora bitirme yaş ortalamaları 33.2 iken kadınların 32.4 olarak tespit edilmiştir.

Yine Türkiye İstatistik Kurumu’ndan (2010) elde edilen verilere göre ülkede en fazla doktoralı birey sayısı tıp ve sağlık bilimlerinde iken (%37.4), en az doktora derecesine sahip olan bilim dalı zirai bilimler (%7.5) olarak tespit edilmiştir. Ülkede doktora derecesine sahip bireylerin istihdam oranının %93 olduğu görülmektedir. Yüksek oranda istihdam edilen doktoralı bireylerin %84.6’sının da işleri ile doktora derecesini tamamladıkları bilim dalı arasında yüksek ilişki olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir. Bu durum bireylerin uzmanlaştığı alanlarda çalışmalarına imkân verildiğini göstermektedir. Ayrıca bireylerin büyük oranda (%70.7) yaptıkları işten memnun oldukları görülmektedir. Bu veriler, Türkiye’de doktora eğitimi alan bireylerin büyük çoğunluğunun eğitim aldığı alanda istihdam edilebildiğini ve yaptıkları işten memnun olduklarını göstermektedir.

Türkiye’de doktora öğrencilerinin ve doktora sonrası araştırmacıların yurtdışında eğitim almaları veya araştırma-inceleme faaliyetleri içinde bulunmalarını sağlamak üzere desteklendiği görülmektedir. Bu faaliyetler çeşitli burslarla yapılabileceği gibi Millî Eğitim Bakanlığı ve Yükseköğretim Kurulu gibi kurum ve kuruluşların destekleriyle de yurtdışı eğitimleri alınabilmekte, belirli sürelerle araştırmacıların araştırma-inceleme amaçlı yurtdışına çıkışı sağlanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenen ‘Yurtdışına Lisansüstü Eğitim Görmek Üzere Gönderilecek Adayları Seçme ve Yerleştirme (YLSY)’ ve Yükseköğretim

Kurulu tarafından verilen ‘Yurtdışı Doktora Araştırma Bursu’, ‘Doktora Bursu’ ‘Doktora Sonrası Araştırma Desteği’ ve ‘Mevlana Değişim Programı’ gibi programlar doktora öğrenci ve mezunları için fırsatlar arasında yer almaktadır. Yurtdışına çıkışlara bakıldığında Ocak 2000 ile Aralık 2009 tarihlerini kapsayan on yıllık süreçte üç aydan fazla yurtdışında kalan doktora derecesine sahip birey oranının %14.0 olduğu görülmektedir. Yurtdışına çıkışlardaki en büyük neden %33.1 oranıyla akademik faktörler, %14.7 ile doktorayı tamamlama olarak tespit edilmiştir. Bir yıl içerisinde yurtdışına gitme niyetinde olan birey oranı %16.2 iken yurtdışına gitme gerekçesi olarak %82.2 oranında akademik faktörler belirtilmiştir. Bu durum, akademik faktörlerin bireylerin uluslararası hareketliliklerinde etkili olduğunu göstermektedir (TÜİK, 2010).

Doktora eğitimi sürecinde bireylerin doktora süreci için gerekli olan giderleri hangi kaynaklardan yararlanarak karşılayabildikleri de büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de doktora eğitimini teşvik etmek amacıyla süreç içinde finansal yönden destek verebilmek amacıyla ülke çapında çeşitli burs programlarının yürütüldüğü görülmektedir. Bunlar arasında TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) tarafından verilen yurt içi ve yurt dışı bursları, yurtdışı araştırma bursları, TEV (Türkiye Eğitim Vakfı) doktora bursu, YÖK doktora ve doktora araştırma bursları ve İstanbul Ticaret Odası tarafından verilen burslar vb. yer almaktadır. Öğrencilerin bu burs programlarından yararlanarak eğitimlerini tamamlamak için kaynak finanse etmeleri mümkündür. TÜİK (2010) verilerine göre bireylerin büyük kısmının (%60.6) doktora eğitimi boyunca yaptığı harcamaları öğretim veya araştırma görevlisi statüsünde çalışarak finanse ettikleri görülmektedir. Araştırma görevlisi olarak çalışan doktora öğrencileri çalıştıkları üniversitede doktora eğitimi alabildikleri gibi, çalıştıkları üniversite dışından da doktora eğitimlerini sürdürebilmektedirler (örn: Öğretim Üyesi Yetiştirme Programı, Yükseköğretim Kanununun 35. Maddesi uyarınca görevlendirilen araştırma görevlileri). Yine TÜİK’in (2010) çalışmasına göre doktora sürecinde araştırma görevlisi ya da öğretim görevlisi olarak çalışarak finansal destek sağlayan doktora öğrencilerinin dışındaki kişilerin %16.6’sının kişisel tasarruf, eş ve aile desteği veya borçlanmayla doktora sürecini tamamladığı görülmektedir, kalan %2.3’lük grubun ise yurtdışından alınan burslarla kaynak oluşturduğu tespit edilmiştir.